

החליפות עולם לוי

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

פרשת מקץ-חנוכה

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות שבת	לוח אור החיים
17:47	17:14	16:22*	י-ם
17:42	17:12	16:20	ת"א
17:42	17:12	16:20	חיפה
17:47	17:14	16:23	ב"ש

* לנחמים 40 דק': 16:02

חושך יון ואור התורה

(מכאור בשבת קמ"ו). השתיה היא צורך חשוב לקיום האדם, ופעמים שיש גם בשתיה החריפה צורך, לשמח את האדם ולהשכיח ממנו יגונו (עין בעירובין ס"ה). אבל להפוך אותו לתהיב והנאה לשתות ולשתות עוד שמשתכרים ומשתגעים, זו ההמצאה היונית. גוף האדם צריך לשמור על בריאותו, אבל לעשות שרירים ולפתח אותם זה כבר עקמימותו של יון, לטפח את היופי זה כבר שיגעון יוני. (דרך אגב יון אותיות נוי, רק שזה מהסוף להתחלה וזה מההתחלה לסוף, שכן הנוי הרצוי שבתחילה אות גדולה נ', ולאחר מכן אות קטנה יותר ו', ולבסוף אות קטנה ביותר י', שכן צריך להיות שהנוי הולך ופוחת, שכשהוא צעיר שם לב ליופיו וכמה שמתבגר פוחת והולך, והוא אחרון בסדר עדיפויותיו של האדם. ואילו יון, הולכים מהקטן לגדול, י' הכי קטנה והולך וגדול לו' ומל' נ', שכמה שגדול מתעצם אצלו ענין היופי והנוי).

נמצא שעל ידי תרבותם הקלוקלת הם השליטו את החושך בעולם, שהוא רדיפת התאוות וההנאות, והפיכתם לתכלית האדם בעולם, שעוד בעבר כולם ידעו שיש ענין מעבר לחיי העולם הזה, וזו לא מטרת האדם שיאכל וישתה וימות, אלא שיעשה מיעשים טובים ויקנה חכמה ודעת ומידות טובות, אבל להפוך את כל העולם לגשמי ומסואב בהנאות ותאוות ולקרוא לזה תכלית החיים, זו תרבות יון. ואולם ההיפך הגמור מחושך יון הוא אור התורה הקדושה, שהיא מאירה את חיייו של האדם ופוקחת את עיניו ליתן לו חכמה ותבונה איך להתנהג בזה העולם בצורה הנכונה ולקחת ממנו רק הטוב והמועיל ולא הערב לפי שעה ומזיק לאדם לעתיד, והיא מלמדת את האדם מהו טוב ומהו רע, ופוקחת את עיניו להבדיל ביניהם ואפילו בדקות גדולה, והרי היא אור אמיתי לעולם. ואולם היונים רצו להכניס את הרע אל תוך התורה הקדושה, ולהוריק ממנה את קדושתה ויופיה הזוהר והאמיתי, וליצוק לתוכה את יופיה החיצוני והגשמי, וביקשו לעשות מן התורה חכמה כשאר החכמות שבעולם, ושארין בה קדושה וטהרה. ולכן אמרו רבותינו (במגילת תענית) שבשעה שחירגמו את התורה ליונית היו חושך אפילה בעולם ג' ימים, שכן יון זה חושך ורצו להחשיך גם את התורה לעשות אותה כמות החכמות ללמוד ממנה ולהסיר את יופיה מעליה, ולכן אמרו רבותינו שחכמת יון היא מטנפת ומזהמת את התורה הקדושה, ואין התורה סובלת את יון. [ואע"פ שאמרו רבותינו (מגילה ט) יפיתו של יפת תשכון באהלי שם, כבר נפסק להלכה שכיום שפת יון פסולה ברכב"ס פ"א מס"ת ה"ט), ונראה שהטעם הרוחני לזה, שכל זמן שבני יפת ראו בלשון כיופי בלבד, אבל מעת שעשוהו אלילות ותרבות שלימה, כבר נאסר לו להכנס לתוך תורתנו, כן נלע"ד].

וזו היתה מלחמת המכבים ביונים ובמתייונים, שהפכו את התורה ומצוותיה לדברים סימליים בלבד, והשאריו את המקדש אך בלי קדושה, והם ה"ג פרצות שפרצו במקדש, י"ג גימטריא אחד כנגד אחדות ה' יתברך שנלחמו בה, והשאריו מזבחות מליאות טומאה, וטימאו את השמנים שהאור יהיה אך טמא ומשוקץ. והמכבים נלחמו בטומאה וברשע וברע, והחזירו את התורה לטהרה, וגדרו הפרצות, וקבעו להדליק שמונה נרות כנגד נרות המנורה שהחזירו לטהרתם. אחים יקרים, יון וקיסריה אמנם נעלמו מן העולם, אך תרבותה וטעויותיה עדיין נמשכות, עד שאפילו המתייונים יכולים לחגוג את חג החנוכה כחג של סמל הגבורה שהוא סמל יון וכאילו הוא של ישראל, וזה ההיפך הגמור ממש מכונת המכבים לסמל את האור ולא את הכה, בואו ונדבק בתורתנו הקדושה ובה נאיר את עינינו, ונבחין בין הרע לטוב, ונדבק תמיד בטוב, ויהי רצון שבוכות אורות החנוכה אור התורה יזרח עלינו, ונזכה שיתקיים בנו אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו. אכ"ר.

פרשתנו תחול תמיד בתוך ימי החנוכה, וכמה רמזים נאמרו בה לחנוכה, ואחד הרמזים המופלאים הוא במספר המילים שבפרשה, כידוע בסוף כל פרשה מוזכר כמה פסוקים יש בפרשה עם סימן לזכור את מספר הפסוקים, אמנם בפרשת מקץ אנו רואים דבר נוסף שאין עוד בשום פרשה אחרת, והוא שמוזכר בה גם מנין המילים, אלפים וכ"ה תיבות, ושמעתי על כך רמז נפלא לחנוכה, שכן בחנוכה אנו מדליקים שמונה נרות, כל נר הוא בגימטריא 250, ושמונה פעמים 250, זה אלפים, וכ"ה זה היום שבו מתחיל החנוכה, והרי לנו איך שבמנין המילים שבפרשה רמזים התאריך שבו מתחילים את ימי החנוכה, ואת מספר הנרות אשר מעיקר הדין צריך להדליק. ואולם עוד רמז לחנוכה יש לנו בפרשה הנלמד מדברי רבותינו במדרשים, פרשתנו פותחת במילים ויהי מקץ שנתיים ימים, ורבותינו (תנחומא מקץ א) דרשו על כך, וז"ל: שכל דבר ודבר שיוצא מפי הקב"ה בקצבה הוא נותן, וכו' ואף כשנחשב יוסף קץ שם לו שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים, ובבראשית רבה (פרשה פט פסקה א) אמרו: קץ שם לחושך, זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה, ומה הטעם קץ שם לחושך, שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם, נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם. הרי שדימו את יצר הרע לחושך ואפילה, ושגם לו נתן הקב"ה קצבה וזמן בעולם. וכעין זה דרשו על היונים, וכמו שאמרו רבותינו (בראשית רבה פרשה מד פסקה יז) על הפסוק (בראשית ט"ו י"ב) והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו, חשיכה זו יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיה, שהיתה אומרת לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל. ע"כ.

הרי שמכנים את יון בשם חושך בדיוק כמו היצר הרע, ונראה לבאר בס"ד הטעם, ותחילה נקדים שקודם שחטא אדם הראשון ואכל מעץ הדעת, הטוב היה בפני עצמו והרע היה בפני עצמו, ולא היו מעורבבים יחד, ובקל היה יכול אדם להבחין ברע, אולם אחר שאכל אדם הראשון מן העץ, רע וטוב היו משמשים בערבוביה, וכבר קשה מאוד על האדם להבחין בין הטוב לרע, ונוצר מציאות שאפשר לראות טוב ולשוב שהוא רע וכן להיפך, וכמו שאמר הנביא (ישעיה ה' ב') הוי האמרים רע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר, וכבר מן הפסוק אנו רואים שוב פעם השוואה בין הרע והטוב לאור והחושך, שכמובן האור הוא הטוב והחושך הוא הרע.

ועיקר הקושי של האדם להבחין בין טוב לרע, הוא בדבר שהקב"ה ברא כצורך לגוף, והאדם מותר להשתמש בו במינון הנכון, וכאן הקושי של האדם לשים מעצור לרוחו ולומר עד כאן זה טוב, מכאן ואילך זה לא טוב, ואולם בדברים האסורים ממש דהיינו העבירות או הדברים הרצויים ממש דהיינו המצוות, בזה אין קושי להבחין, אולם מן הדברים המותרים יכול האדם להגיע לאיסורים ולערבב הטוב והרע ממש, לעשות את המצוה לאיסור ואת האיסור למצוה.

והנה מלכות יון הגדילה לעשות יותר מכל האומות ועשתה חושך עצום בעולם, שכן לקחו את כל הדברים ההכרחיים לקיום העולם והפכו אותם לתכלית העולם, ונביא לכך כמה דוגמאות: האוכל נצרך בודאי לקיום האדם אך הוא לא התכלית שלשמו נברא האדם, והנה היונים לקחו אותו הפכו אותו למטרה, עשו את האוכל כעיסוק שלם, מה נאכל היום ומה מחר, והרבו את כמותו, שהאדם יאכל ויהנה ועוד יאכל ויהנה, ואם כבר התמלא ואינו יכול יותר לאכול, הרי שאז הם היו מקיאים את מאכליהם בכדי להמשיך לאכול ולהנות מן האוכל

הליכות וזהלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

הליכות לחנוכה (שבת חנוכה)

מבשל את המים שבירכה, ואפילו אם יעמוד וישגיח על הסופגניה שלא תגיע לחום שהיד סולדת בו, אין להקל בדבר. [ואפילו בדבר שנתבשל כבר, בילקוט יוסף (שבת חלק א' כרך א' סי' רנ"ז סעי' ז', עמ' תרנ"ו) לא היקל רק לצורך תינוק או חולה, כמבואר במקורות (עמ' תרס"ב), וא"כ כ"ש באינו מבושל כלל שאין להקל ע"י שמירה. ומ"ש להקל בילקוט יוסף (חנוכה עמ' תשי"ד מכתב ו'), הוא בהצטרף דעת האומרים חצי שיעור אסור מדרבנן, ע"ש היטב, ומי אמר שהמים שבירכה הם חצי שיעור, עיין רמב"ם (שבת פ"ט ה"א) שהוא שיעור מועט מאוד, ועוד שקשה לדעת לאיזה חום הגיע הריבה והמים שמעורבים בה, ובמשמוש היד לא יוכל לשים לב רק לחום הסופגניה, אבל הריבה שהיא נוזלית ובפרט המים שבתוכה בודאי מתבשלים הרבה יותר מהר. ולכן לענ"ד אין להקל].

יג. במוצאי שבת נוהגים בבית הכנסת להדליק נרות ולאחר מכן להבדיל (ש"ע סי' תרפ"א סעי' ב'), ובבית להבדיל ולאחר מכן להדליק. (חזו"ע חנוכה עמ' קפ"ב). [וכיום רבים אינם מבדילים כלל בבית הכנסת, וא"כ אם ידליקו נרות אחר ערבית וילכו נמצא שאין פרסום הנס, והלא זה אחד הטעמים לכך שמדליקים ואח"כ מבדילים בבית הכנסת (כמבואר במשנ"ב שם ס"ק ב'), והעצה היעוצה לכך, היא להדליק את הנרות אחר קדיש התקבל, ואז ימשיכו בסדר התפלה ויאמרו שיר למעלות ועלינו לשבת, ולאחר עלינו לשבח ילכו לביתם]. ומי שרגיל להוציא את השבת בזמן רבנו תם, גם בשבת חנוכה יוציא את השבת בזמן רבנו תם, ורק לאחר מכן ידליק את נרות החנוכה. (שם עמ' קפ"ו). [ואולם ישתדל שההדלקה תעשה לפחות בחצי השעה הסמוכה לצאת השבת של רבנו תם, ויתפלל ערבית אחר צאת הכוכבים, ומיד בצאת השבת לפי רבנו תם יבדיל וידליק נרות החנוכה, ואם בני ביתו מוציאים לפי הגאונים, ידליקו נר להבדלה וגם את ההבדלה יעשה קודם צאת רבנו תם, כך שמיד בהגיע זמן רבנו תם ידליק נרות חנוכה].

יד. בכל שמונת ימי חנוכה, יאמרו בית יעקב, ומזמור היום, ומזמור שיר חנוכת הבית, וקודם מזמור היום, יאמר היום יום פלוני בשבת, ולא יסיים לומר "השיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן" כדרכו בשאר ימים. (בא"ח וישב חנוכה כ"ו). ואחר כך יאמרו הושיענו, ולא להיפך. (ויוסף עוד דוד ח"ב שם). ובראש חודש טבת יאמרו אחר מוסף תחילה מזמור של ראש חודש "ברכי נפשי" ואח"כ מזמור של חנוכה. (חזו"ע חנוכה עמ' רל"ג). וכל זה דוקא למי שאומר מזמור של יום אחר תפילת מוסף, דהיינו שמיד אחרי אשרי ובא לציון מחזירים הס"ת ומתפללים מוסף, או יעשה כסדר הזה אחר מוסף, שיר של יום שיר של ר"ח ושיר של חנוכה, אבל הנוהגים לומר שיר של יום קודם תפילת מוסף, שם גם יאמרו מזמור של חנוכה ואח"כ הושיענו כבשאר ימי חנוכה, ואחר תפילת מוסף יאמרו מזמור "ברכי נפשי". [כן כתב בספר שמו משה (פארו, חא"ח סי' י"ד) שבוה יוצא ידי חובת כל הדעות, וכ"כ בשדי חמד (חנוכה אות י"ג) שכן היה המנהג בצפת ושהוא הנכון לעשותו. (ויוסף עוד דוד ח"ב שם)].

טז. מאחר שנתבאר שחנוכה הוא כשאר הרגלים והלויים היו מזכירים בו שיר מיוחד לחנוכה, וכמו שאנו מוסיפים בכל יום, א"כ נראה שגם בשבת של חנוכה במזמורים שקודם ברוך שאמר, אחר מזמור "יושב בסתר", ששם נוהגים לומר מזמור מיוחד ליום טוב, יאמרו "מזמור שיר חנוכה" וכו', וכ"כ אחד מרבותינו הראשונים (אבודרהם סוף פרק י"ט). [ואף שיש מערערים שלא להוסיף על המזמורים הנהוגים לומר (כמבואר בחמדת ימים אלול פ"א), אולם כבר נהגנו להוסיף בכל המועדים ומדוע לא נוסיף בחנוכה. ומ"מ הטוב והנכון להוסיף המזמור אחר תפילת שחרית למנהג האשכנזים ולמנהג הספרדים אחר תפילת מוסף אחר עלינו לשבח, ויאמרו אותו אחר מזמור שיר ליום השבת, שתדיר ואינו תדיר קודם. (ויוסף עוד דוד ח"ב שם)].

ח. אע"פ שהעלו הפוסקים שסעודות חנוכה הינם סעודת רשות ולא מצוה, מ"מ נוהגים לומר זמירות ותשבחות ואז נחשב כסעודת מצוה לכל הדעות (ש"ע והרמ"א שם סעי' ב'). וטוב שיאכל סעודה עם פת בכל יום ובזכות זה יזכה לברך ברכת המזון ולומר בה על הניסים, ולהודות לה' יתברך. ומבואר בזוהר (בתחילת ההקדמה לתיקוני זוהר חדש) שחנוכה הוא מכלל המועדים, וכ"כ רבנו האר"י (שער הכונות דרוש חנוכה) שחנוכה נקרא רגל והוא מכלל המועדים, ועל פי זה חשבתי בס"ד לחדש שצריך לומר בברכת המזון הרחמן הוא יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום, וכמו בשאר ימים טובים, ואין בזה שום חשש והפסד, שאין בזה לא ברכה ולא הזכרת שם שמים אלא רק בקשה טובה שנוכה לאריכות ימים ושנים. (ויוסף עוד דוד ח"ב וישב חנוכה). ואולם בברכת המזון לא יאמרו מגדול כי אם מגדיל. [ואע"פ שיש שכתבו בסעודת פורים לומר מגדול (כמבואר בבא"ח ש"ר חוקת י"ט), בסעודת פורים ישנה מצוה וגם הארה מיוחדת, משא"כ בחנוכה שאין מצוה לאכול ואין הארה מיוחדת בסעודה ולכן בסעודת חנוכה לכל הדעות יאמר מגדיל. ומה גם שלדעת מרן הגרע"י זצ"ל בהליכות עולם (ח"ג על הבא"ח שם) אפילו בפורים ובמוצאי שבת אין לומר מגדול, וא"כ כ"ש בחנוכה, אמנם בראש חודש טבת יאמרו מגדול אפילו חל ביום חול].

ט. יתפללו מנחה בערב שבת מוקדם, ככדי שיוכלו להדליק את נרות החנוכה בביתם ולאחר מכן יבואו לבית הכנסת ידליקו נרות חנוכה ויקבלו שבת ויתפללו ערבית של שבת, [ואפשר להדליק נרות חנוכה כבר מפלג המנחה ואין צורך לסומכם לנרות שבת וכך זה יקל עליו להדליק בנחת ולא בלחץ, וגם לעשות את כל סדר הדלקתו כמו ביום חול, לומר המזמורים ולשיר], ומי שלא התאפשר לו להתפלל מנחה מוקדם ידליק נרות חנוכה בביתו ויבוא לבית הכנסת להתפלל מנחה, ומפני שהוא דבר מצוי שרבים לא מתאפשר להם מכל מיני סיבות להתפלל מנחה מוקדם בפרט ביום ששי קצר, לכן על גבאי בית הכנסת לדאוג שיהיה מניין בבית הכנסת של מנחה כרגיל ולא לבטלו.

י. בערב שבת שבתוך חנוכה לא יברכו בבית הכנסת כי אם ברכת "להדליק נר חנוכה" בלא ברכת "שעשה ניסים", מפני שכל הקהל כבר בירכו בביתם את כל הברכות וכל מה שמדליקים הוא רק להרבות בפרסום הנס, לכן לא יברך אלא על ההדלקה בלבד. (כך מתבאר מתוך דברי החזו"ע חנוכה עמ' נ"ו). [ואע"פ שבהלכה למעלה כתב רק אם חל ליל ראשון של חנוכה בליל שבת, ולא התיחס לשבת שבתוך ימי חנוכה, וגם לא במקורות למטה, מ"מ כך מוכח מדבריו כמבואר למעין, וכ"כ במפורש בשו"ת מנחת שמואל (ח"ג סי' כ"ו)].

יא. ירבה בסעודת שבת של חנוכה, יותר משאר שבתות, וכל שכן אם חל בו ראש חודש גם כן, וכן ירבה בראש חודש טבת, שהוא בתוך ימי חנוכה בשביל פרסום הנס. (בא"ח שם אות כ"ח). ולענ"ד באכילת סופגניה או ספינג' מקיים בזה את ענין התוספת וגם מראה בזה פרסום הנס, שהוא מאכל מיוחד לימי חנוכה. [וכבר העידו על מאכלים אלו הראשונים שנהגו לאכול בחנוכה, מפני שהם מטוגנים בשמן רב, יש בהם רמז לשמן המנורה, שבו נעשה הנס. (עיין בחזו"ע חנוכה עמ' י"ט בשם ר' מימון אבי הרמב"ם), והאחרונים הביאו טעמים ורמזים נוספים (עיין לדוגמא בירחון אור תורה תשע"א סי' קמ"ו אות י"ח)].

יב. סופגניה עם ריבה מן הדין היה מותר ליתן אותה על הפלאטה לחממה בשבת (שלמי מועד עמ' רמ"ה, חזו"ע חנוכה עמ' י"ט). אולם כיום נתברר שהמאפיות מערבבים בריבה מים מן הכרז שאינם מבושלים כלל, וא"כ אסור לתת את הסופגניה לחממה שבזה